

# ***Unieważnienie małżeństwa / nullité de mariage: analiza porównawcza terminów i ich funkcjonowanie w dyskursie normatywnym polskim i francuskim***

**Paulina Mazurkiewicz**

**Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II**

## **Abstrakt**

Niniejszy artykuł z zakresu terminologii prawa ma na celu porównawczą analizę terminów *unieważnienie małżeństwa / nullité de mariage* funkcjonujących w dyskursie normatywnym polskim i francuskim. Podejmowana w nich metodologia oparta jest na podejściu onomazjologicznym i semazjologicznym jako komplementarnych perspektywach badania terminów w dyskursie. Każde wypowiedzenie zawarte w tekście specjalistycznym stanowi przekształcenie zdania źródłowego (podstawowej struktury predykatowo-argumentowej) jako predykcji na temat cech pojęcia. Lerat (2006) określa to zjawisko mianem scenariuszy kognitywnych. Studium terminów będzie prowadzone według dwóch osi: syntagmatycznej (analiza zdań źródłowych w których terminy *unieważnienie małżeństwa / nullité de mariage* sytuują się w roli obiektu) i paradygmatycznej (relacje semantyczne pomiędzy argumentami w funkcji agensa). Analizy terminologiczne poprzedzone są wyliczeniem przyczyn unieważnienia małżeństwa w *Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym* oraz w *Code civil* zilustrowanych odpowiednimi wypowiedzeniami normatywnymi, które stanowią korpus badań. Ujawniają one bardzo zbliżone funkcjonowanie wskazanych terminów w dyskursie specjalistycznym odpowiadające dwóm predykcjom na temat pojęcia wyrażonymi zdaniami ‘<ktoś> żąda <unieważnienia małżeństwa>’: ‘<quelqu’un> demande <la nullité de mariage> i ‘<ktoś> orzeka <unieważnienie małżeństwa>’ / ‘<quelqu’un> prononce <la nullité de mariage>’.

**Słowa kluczowe:** struktura predykatowo-argumentowa, dyskurs prawny, unieważnienie małżeństwa, onomazjologia, semazjologia

### Abstract

This article aims at a comparative analysis of the legal terms *unieważnienie małżeństwa* / *nullité de mariage* which are used in the Polish and French normative discourse. The methodology is based on onomasiological and semasiological approaches as complementary perspectives on the study of terms in discourse. Each enunciation included in the specialist text is a transformation of the source sentence (the basic predicate-argument structure) as a prediction about the characteristics of the concept. Lerat (2006) describes this phenomenon as cognitive scenarios. The study of terms will be conducted according to two axes: syntagmatic (analysis of source sentences in which the terms *unieważnienie małżeństwa* / *nullité de mariage* are located in the role of the patient) and paradigmatic (semantic relations between arguments in the function of an agent). Terminological analyzes are preceded by an enumeration of the reasons for annulment of the marriage in *The Family and Guardianship Code* and in *Code Civil* illustrated by appropriate normative declarations, which form the corpus of research. They reveal a very similar functioning of the indicated terms in a specialist discourse corresponding to two predictions about the term expressed by the sentence '<ktoś> żąda <unieważnienia małżeństwa>': '<quelqu'un> demande <la nullité de mariage>' and '<ktoś> orzeka <unieważnienie małżeństwa>' / '<quelqu'un> prononce <la nullité de mariage>'.

**Keywords:** predicate-argument structure, legal discourse, marriage annulment, onomasiology, semasiology

## Wstęp

Niniejszy artykuł dotyczący analizy porównawczej terminów *unieważnienie małżeństwa* / *nullité de mariage* w dyskursie prawa polskiego i francuskiego wpisuje się w szerokie pole badań terminologicznych ukierunkowanych na badanie językowego wyrażania pojęć w tekstach specjalistycznych. Zastosowana w nim metoda odpowiada połączeniu

podejścia semazjologicznego i onomazjologicznego (Kacprzak 2009), bowiem, jak to podkreślił Lerat (2009), te dwie perspektywy badawcze wynikają z „podwójnej natury” terminologii, która zgłębia z jednej strony pojęcia i ich relacje, z drugiej natomiast funkcjonowanie terminów w językach naturalnych. Podejście to odpowiada również głównym założeniom językoznawstwa kognitywnego, wskazuje bowiem cechy charakterystyczne badanych języków wynikające z konceptualizacji charakterystycznej dla poszczególnych społeczeństw i użytkowników języka.

Pojęcie ‘unieważnienie małżeństwa’ odpowiada sytuacji, której celem jest przywrócenie małżonków do rodzinnej i majątkowej sytuacji, w której byli przed małżeństwem, tak jakby ich związek nigdy nie istniał. Anuluje więc ono wszystkie skutki małżeństwa.

Podejmowane analizy dotyczyć będą językowego wyrażania pojęcia ‘nieważność małżeństwa’ w dwóch tekstach normatywnych: polskiego *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* (KRO) i francuskiego *Code civil* (CC).

## 1. *Unieważnienie małżeństwa / nullité de mariage* jako predykaty rzeczownikowe: podstawy metodologiczne

Metodologia analiz polega na wyabstrahowaniu struktur predykatowo-argumentowych, w których termin *unieważnienie małżeństwa / nullité de mariage* znajduje się w pozycji dopełnienia. Według Harrisa (1990) językowe wyrażenie danej rzeczywistości poprzez terminy (czyli predykcja na temat jej cech pojęciowych) ma formę zdania źródłowego (struktury predykatowo-argumentowej), czyli zdania elementarnego, którego składniki nie uległy żadnemu przekształceniu morfoskładniowemu (zob. też Karolak 1984, 2007; Gross 1999, 2008). W ten sposób ukazuje się wyraźne połączenie znaków językowych z pojęciami o charakterze pozajęzykowym poprzez ich wyrażenie w dyskursie. Każde wypowiedzenie z powyższymi terminami stanowi przekształcenie zdań źródłowych:

- *unieważnienie małżeństwa*: ‘sąd unieważnia małżeństwo’,
- *nullité de mariage*: ‘le juge déclare nul un mariage’.

Z terminologicznego punktu widzenia wyrażenia *unieważniać małżeństwo / déclarer nul un mariage* wymagają w pozycji agensa terminu *sędzia / juge*. W innym wypadku nie wyrażałyby rzeczywistości normatywnej prawa polskiego i francuskiego.

Zdania te znajdują swoje odzwierciedlenie również w definicjach leksykograficznych. Złożony termin *unieważnienie małżeństwa* oznacza ‘orzeczenie sądu stwierdzające ustanie związku małżeńskiego’ (SJP). Sam predykat rzeczownikowy *unieważnienie*

pochodzi od predykatu *unieważnić* — *unieważniać* ‘czynić coś nieważnym, uznać za nieważne’. Terminy *unieważnienie małżeństwa* / *nullité de mariage* stanowią kondensację predykatu czasownikowego: *unieważniać (małżeństwo)* / *déclarer nul (un mariage)*. Niezależnie od formy (czasownikowej, rzeczownikowej), predykaty te wyrażają tę samą cechę pojęcia (zob. również Lerat 2002).

Natomiast francuski termin *nullité de mariage* jest definiowany jako ‘cause d’absence de validité juridique d’un mariage célébré légalement, mais en l’absence d’une des conditions essentielles de sa validité (défaut de consentement, bigamie, inceste, impuberté, clandestinité et incompétence de l’officier d’état-civil)’; ‘caractère de ce qui est nul, sans valeur’.

Na poziomie głębokim zdania źródłowe wyrażają tzw. scenariusz pojęciowy z odpowiednimi „aktorami”, którym przypisuje się role semantyczne (Lerat 2006). Podejmowane analizy w aspekcie porównawczym ujawnią podobieństwa i różnice w pojęciowaniu nieważności małżeństwa w dyskursie normatywnym polskim i francuskim. Studium terminów będzie prowadzone według dwóch osi: syntagmatycznej (analiza zdań źródłowych jako predykcji na temat cech pojęcia) i paradygmatycznej (relacje semantyczne pomiędzy argumentami w pozycji podmiotu). Analizy terminologiczne będą poprzedzone wyliczeniem przyczyn unieważnienia małżeństwa w systemie prawa polskiego i francuskiego zilustrowanych odpowiednimi wypowiedziami normatywnymi, które stanowią korpus badań.

## 2. Przesłanki unieważnienia małżeństwa w prawie polskim

Według Frowal-Dolaty (2013) przyczyną unieważnienia małżeństwa jest wystąpienie (przy jego zawarciu) następujących okoliczności:

### 1. przeszkód małżeńskich:

– przeszkoda wieku,

Unieważnienia małżeństwa zawartego przez mężczyznę, który nie ukończył lat osiemnastu, oraz przez kobietę, która nie ukończyła lat szesnastu albo bez zezwolenia sądu zawarła małżeństwo po ukończeniu lat szesnastu, lecz przed ukończeniem lat osiemnastu, może żądać każdy z małżonków (KRO 10.2)

Nie można unieważnić małżeństwa z powodu braku przepisanego wieku, jeżeli małżonek przed wytoczeniem powództwa ten wiek osiągnął. (KRO 10.3)

Jeżeli kobieta zaszła w ciążę, w jej mąż nie może żądać unieważnienia małżeństwa z powodu braku przepisanego wieku. (KRO 10.4)

– przeszkoda ubezwłasnowolnienia,

Unieważnienia małżeństwa z powodu ubezwłasnowolnienia może żądać każdy z małżonków. (KRO 11.2)

Nie można unieważnić małżeństwa z powodu ubezwłasnowolnienia, jeżeli ubezwłasnowolnienie zostało uchylone. (KRO 11.3)

– przeszkoda choroby psychicznej,

Unieważnienia małżeństwa z powodu choroby psychicznej albo niedorozwoju umysłowego jednego z małżonków może żądać każdy z małżonków. (KRO 12.2)

Nie można unieważnić małżeństwa z powodu choroby psychicznej jednego z małżonków po ustaniu tej choroby (KRO 12.3)

– przeszkoda bigamii,

Unieważnienia małżeństwa z powodu pozostawania przez jednego z małżonków w poprzednio zawartym związku małżeńskim może żądać każdy, kto ma w tym interes prawny. (KRO 13.2)

Nie można unieważnić małżeństwa z powodu pozostawania przez jednego z małżonków w poprzednio zawartym związku małżeńskim, jeżeli poprzednie małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, chyba że ustanie tego małżeństwa nastąpiło przez śmierć osoby, która zawarła ponowne małżeństwo pozostając w poprzednio zawartym związku małżeńskim. (KRO 13.3)

– przeszkoda pokrewieństwa,

Unieważnienia małżeństwa z powodu pokrewieństwa między małżonkami może żądać każdy, kto ma w tym interes prawny. (KRO 14.2)

– przeszkoda powinowactwa,

1.

Unieważnienia małżeństwa z powodu powinowactwa między małżonkami może żądać każdy z małżonków. (KRO 14.3)

– przeszkoda przysposobienia,

2.

Unieważnienia małżeństwa z powodu stosunku przysposobienia między małżonkami może żądać każdy z małżonków. (KRO 15.2)

Nie można unieważnić małżeństwa z powodu stosunku przysposobienia między małżonkami, jeżeli stosunek ten ustał. (KRO 15.3)

## **2. wad oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński:**

– brak świadomości wyrażenia woli,

3.

Małżeństwo może być unieważnione, jeżeli oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński lub oświadczenie przewidziane w art. 1 § 2 zostało złożone: 1) przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wykluczającym świadome wyrażenie woli; 2) pod wpływem błędu co do tożsamości drugiej strony; 3) pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej, jeżeli z okoliczności wynika, że składający oświadczenie mógł się obawiać, że jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste. (KRO 15<sup>1</sup>.1)

– błąd co do tożsamości drugiej strony,

4.

Unieważnienia małżeństwa z powodu okoliczności wymienionych w § 1 może żądać małżonek, który złożył oświadczenie dotknięte wadą. (KRO 15<sup>1</sup>.2)

– groźby bezprawnej,

5.

Nie można żądać unieważnienia małżeństwa po upływie sześciu miesięcy od ustania stanu wykluczającego świadome wyrażenie woli, od wykrycia błędu lub ustania obawy wywołanej groźbą – a w każdym wypadku po upływie lat trzech od zawarcia małżeństwa. (KRO 15<sup>1</sup>.3)

### 3. przeszkód dotyczących pełnomocnictwa

W razie zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika mocodawca może żądać unieważnienia małżeństwa, jeżeli brak było zezwolenia sądu na złożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński przez pełnomocnika albo jeżeli pełnomocnictwo było nieważne lub skutecznie odwołane. Jednakże nie można z tego powodu żądać unieważnienia małżeństwa, jeżeli małżonkowie podjęli wspólne pożycie. (KRO 16)

Inne przykłady związane z omawianym tematem przytoczone są poniżej:

Małżeństwo może być unieważnione tylko z przyczyn przewidzianych w przepisach działu niniejszego. (KRO 17)

Nie można unieważnić małżeństwa po jego ustaniu. Nie dotyczy to jednak unieważnienia z powodu pokrewieństwa między małżonkami oraz z powodu pozostawania przez jednego z małżonków w chwili zawarcia małżeństwa w zawartym poprzednio związku małżeńskim. (KRO 18)

Jeżeli jeden z małżonków wytoczył powództwo o unieważnienie małżeństwa, unieważnienie może nastąpić także po śmierci drugiego małżonka, na którego miejsce w procesie wstępuje kurator ustanowiony przez sąd. (KRO 19.1)

W razie śmierci małżonka, który wytoczył powództwo o unieważnienie małżeństwa, unieważnienia mogą dochodzić jego zstępni. (KRO 19.2)

Orzekając unieważnienie małżeństwa, sąd orzeka także, czy i który z małżonków zawarł małżeństwo w złej wierze. (KRO 20.1)

Powództwo o unieważnienie oraz ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa może wytoczyć także prokurator. (KRO 22)

Pietrzykowski (2018) i Gromek (2018) szerzej komentują kwestie związane z przesłankami unieważnienia małżeństwa w prawie polskim.

Każde z powyższych wypowiedzeń zaczerpniętych z KRO jest przekształceniem podstawowej struktury predykatowo-argumentowej lub zdania źródłowego, w którym termin *unieważnienie małżeństwa* pełni funkcję argumentu w pozycji dopełnienia. Powyższe wypowiedzenia posłużą nam do analizy tego terminu w kontekście zdania znajdującego się w konkretnym akcie normatywnym determinującym jego użycie.

### 3. *Unieważnienie małżeństwa* jako argument predykatu czasownikowego

Na poziomie syntagmatycznym stwierdzamy dość częstą obecność zdania źródłowego: '<ktoś> żąda <unieważnienia małżeństwa>', w którym argumenty pełnią odpowiednio funkcję agensa <ktoś> i obiektu <unieważnienie małżeństwa>. Na poziomie paradygmatycznym argument *unieważnienie małżeństwa* nie zmienia się. Natomiast argumenty w funkcji agensa przybierają różne formy. Zasadniczo zauważa się tu dwa przypadki:

- wyrażenie o szerokim znaczeniu: *każdy kto, ma w tym interes prawny* (KRO 13.2 i 14.2). Zdanie względne ze wskaźnikiem złożonym tego typu nosi miano zdania z poprzednikiem (antecedensem) zaimkowym. Zdania tego typu reprezentują iloczyn logiczny dwóch predykatów, z których jeden reprezentowany jest przez grupę rzeczownikową (*każdy*), a drugi przez grupę czasownikową (*kto ma w tym interes prawny*). Stanowią one opis nieokreślony (może tu chodzić o desygnację małżonków, osoby powiązane z nimi relacjami rodzinnymi, urzędników odpowiedzialnych za ważne zawarcie małżeństwa), a zdanie względne w ich składzie nosi nazwę restryktywnego (ograniczającego),
- leksemy, które desygnują referenty szczegółowe: *każdy z małżonków* (KRO 10.2, 11.2, 12.2, 14.3, 15.2), *małżonek, który złożył oświadczenie dotknięte wadą* (KRO 15<sup>1</sup>.2). Terminy te wskazują z jednej strony ogólną kategorię <małżonkowie>, z drugiej natomiast nazywają poszczególnego mężczyznę i/lub poszczególną kobietę, którzy zawarli małżeństwo. Korpus wskazuje również termin *mąż* (KRO 14.2) w odniesieniu do niemożności żądania unieważnienia małżeństwa w przypadku, gdy żona jest w ciąży,
- argument *mocodawca* (KRO 16) stosowany jest w odniesieniu do unieważniania małżeństwa przez pełnomocnika.

Omawiany typ predykcji '<ktoś> żąda <unieważnienia małżeństwa>' ogranicza wybór leksemów w funkcji agensa i nawet jeśli dane wyrażenie ma charakter uogólniający, analizy wskazują, że zawsze chodzi tu o konkretne osoby, które zawarły ze sobą małżeństwo lub inne, związane w jakikolwiek sposób z tym faktem (rodzinnie lub urzędowo).

W korpusie obecny jest również synonim powyższej predykcji: <ktoś> wytacza, dochodzi <powództwo o unieważnienie małżeństwa>. Obserwujemy tu predykcję wyższego rzędu wymagającą jako argumenty całych struktur predykatowo-argumentowych. Jest to zjawisko bardzo częste w dyskursie prawnym. Sam termin *powództwo*



definiowany jest przez SJP ([www.sjp.pl](http://www.sjp.pl)) jako ‘wniesienie do sądu wniosku o przeprowadzenie postępowania w jakiejś sprawie’. Argumenty *jeden z małżonków* (KRO 19.1) oraz *prokurator* (KRO 22) pełnią tu funkcję wykonawcy czynności. Innym zdaniem synonimicznym omawianej predykacji jest: ‘<ktoś> dochodzi <unieważnienia małżeństwa>’ (KRO 19.2), w którym termin *zstępni* pełni funkcję agensa.

Z powyższych analiz relacji paradygmatycznych pomiędzy argumentami w roli agensa wynika, że wyrażenie *każdy kto, ma w tym interes prawny* jest hiperonimiczne w stosunku do pozostałych.

W korpusie zauważyć można również inne zdanie źródłowe z argumentem *unieważnienie małżeństwa*: ‘<sąd> orzeka <unieważnienie małżeństwa>’ (KRO 20.1). Innym synonimicznym zdaniem źródłowym jest: ‘<ktoś> unieważnia <małżeństwo>’ (KRO 10.3, 11.3, 12.3, 13.3, 15.3, 17, 18). W tych przypadkach agens (*sędzia*) jest wyrażony implicytnie.

Na uwagę zasługuje również fakt, że w analizowanych wypowiedziach KRO występują przykłady modalności deontycznej (zob. Nowak 2013, 69) wyrażające:

- permissywność (możliwość deontyczna, dozwoleństwo): ‘<ktoś> może żądać <unieważnienia małżeństwa>’ (KRO 10.2, 11.2, 12.2, 14.2, 15.2, 16); ‘<ktoś> może dochodzić <powództwa o unieważnienie małżeństwa>’ (KRO 19.2); ‘<ktoś> może wytoczyć <powództwo o unieważnienie małżeństwa>’,
- prohibytywność (brak możliwości deontycznej, zakaz) wyrażona jest najczęściej wypowiedzeniem: *nie można unieważnić małżeństwa* (KRO 10.3, 11.3, 12.3, 13.2, 13.3, 15.3).

Jak zatem wyrażone jest pojęcie nieważności małżeństwa we francuskim dyskursie prawa? Jakie istnieją przyczyny unieważnienia małżeństwa?

#### 4. Przesłanki unieważnienia małżeństwa w prawie francuskim

Francuski *Code civil* wymienia szereg sytuacji, w których umowa małżeńska może zostać unieważniona (zob. również [http://www.juripole.fr/Juripole\\_etudiant/html\\_melanie/Civil1.html](http://www.juripole.fr/Juripole_etudiant/html_melanie/Civil1.html); <https://droit-finances.commentcamarche.com/contents/10029-annulation-de-mariage-conditions-et-procedure>). Zasadniczo rozróżnia się dwa rodzaje nieważności małżeństwa – nieważność względną, której stwierdzenia mogą domagać się sami małżonkowie, i bezwzględną, której żądać może każda zainteresowana osoba (na

przykład rodzice małżonka lub prokurator). Niezależnie od zachowania rodzaju nieważności efekty są identyczne: nieważność nie tylko ma wpływ na przyszłość, ale również usuwa wszystkie skutki przeszłości, jak gdyby małżeństwo nigdy nie istniało. Stwierdzenie nieważności skutkuje przywróceniem danych osób do stanu, w którym były przed ogłoszeniem małżeństwa.

Frowal-Dolata (2013) porządkuje przyczyny **względnej nieważności małżeństwa** w następujący sposób:

**1. wada oświadczenia woli jednego z nupturientów, którą stanowi:**

A. błąd co do tożsamości: obywatelstwa, nazwiska lub przynależności rodzinnej, cech osobistych,

6.

S'il y a eu erreur dans la personne, ou sur des qualités essentielles de la personne, l'autre époux peut demander la nullité du mariage. (CC 180)

B. przymus,

7.

Le mariage qui a été contracté sans le consentement libre des deux époux, ou de l'un d'eux, ne peut être attaqué que par les époux, ou par celui des deux dont le consentement n'a pas été libre, ou par le ministère public. L'exercice d'une contrainte sur les époux ou l'un d'eux, y compris par crainte révérencielle envers un ascendant, constitue un cas de nullité du mariage. (CC 180.1)

**2. całkowity brak lub naruszenie zgody małżonków lub brak zgody osób, których zgoda była konieczna,**

Il n'y a pas de mariage lorsqu'il n'y a point de consentement. (CC 146)

Les mineurs ne peuvent contracter mariage sans le consentement de leurs père et mère; en cas de dissentiment entre le père et la mère, ce partage emporte consentement. (CC 148)

Natomiast przyczynami **bezwzględnej nieważności małżeństwa** są:

**1. nieletniość,**

Le mariage ne peut être contracté avant dix-huit ans révolus. (CC 144)

## 2. bigamia,

On ne peut contracter un second mariage avant la dissolution du premier. (CC 147)

## 3. kazirodztwo,

En ligne directe, le mariage est prohibé entre tous les ascendants et descendants et les alliés dans la même ligne. (CC 161)

En ligne collatérale, le mariage est prohibé, entre le frère et la soeur, entre frères et entre sœurs. (CC 162)

Le mariage est prohibé entre l'oncle et la nièce ou le neveu, et entre la tante et le neveu ou la nièce. (CC 163)

## 4. potajemny charakter związku małżeńskiego, brak uprawnień urzędnika stanu cywilnego,

8.

Tout mariage qui n'a point été contracté publiquement, et qui n'a point été célébré devant l'officier public compétent, peut être attaqué, dans un délai de trente ans à compter de sa célébration, par les époux eux-mêmes, par les père et mère, par les ascendants et par tous ceux qui y ont un intérêt né et actuel, ainsi que par le ministère public. (CC 191)

Poniżej zamieszczamy pozostałe wypowiedzenia z terminem predykatywnym *nullité du mariage* w roli obiektu:

Le procureur de la République dispose d'un délai de six mois à compter de sa saisie pour demander la nullité du mariage. (CC 171.8)

Le mariage qui a été contracté sans le consentement libre des deux époux, ou de l'un d'eux, ne peut être attaqué que par les époux, ou par celui des deux dont le consentement n'a pas été libre, ou par le ministère public. L'exercice d'une contrainte sur les époux ou l'un d'eux, y compris par crainte révérencielle envers un ascendant, constitue un cas de nullité du mariage. (CC 180)

Le mariage contracté sans le consentement des père et mère, des ascendants, ou du conseil de famille, dans les cas où ce consentement était nécessaire, ne peut être attaqué que par ceux dont le consentement était requis, ou par celui des deux époux qui avait besoin de ce consentement. (CC 182)

L'action en nullité ne peut plus être intentée ni par les époux, ni par les parents dont le consentement était requis, toutes les fois que le mariage a été approuvé expressément ou tacitement par ceux dont le consentement était nécessaire, ou lorsqu'il s'est écoulé cinq années sans réclamation de leur part, depuis qu'ils ont eu connaissance du mariage. Elle ne peut être intentée non plus par l'époux, lorsqu'il s'est écoulé cinq années sans réclamation de sa part, depuis qu'il a atteint l'âge compétent pour consentir par lui-même au mariage. (CC 183)

Tout mariage contracté en contravention aux dispositions contenues aux articles 144, 146, 146-1, 147, 161, 162 et 163 peut être attaqué, dans un délai de trente ans à compter de sa célébration, soit par les époux eux-mêmes, soit par tous ceux qui y ont intérêt, soit par le ministère public. (CC 184)

Dans tous les cas où, conformément à l'article 184, l'action en nullité peut être intentée par tous ceux qui y ont un intérêt, elle ne peut l'être par les parents collatéraux, ou par les enfants nés d'un autre mariage, du vivant des deux époux, mais seulement lorsqu'ils y ont un intérêt né et actuel. (CC 187)

L'époux au préjudice duquel a été contracté un second mariage peut en demander la nullité, du vivant même de l'époux qui était engagé avec lui. (CC 188)

Le procureur de la République, dans tous les cas auxquels s'applique l'article 184, peut et doit demander la nullité du mariage, du vivant des deux époux, et les faire condamner à se séparer. (CC 190)

Les peines prononcées par l'article précédent seront encourues par les personnes qui y sont désignées, pour toute contravention aux règles prescrites par l'article 165, lors même que ces contraventions ne seraient pas jugées suffisantes pour faire prononcer la nullité du mariage. (CC 193)

Lorsqu'il y a possession d'état, et que l'acte de célébration du mariage devant l'officier de l'état civil est représenté, les époux sont respectivement non recevables à demander la nullité de cet acte. (CC 196)

Le mariage qui a été déclaré nul produit, néanmoins, ses effets à l'égard des époux, lorsqu'il a été contracté de bonne foi. (CC 201)

Celui des deux [époux, PM] qui n'a pas donné son consentement à l'acte [de mariage, PM] peut en demander l'annulation [...] (CC 215)

Na temat przesłanek i procedury unieważniania małżeństwa w prawie francuskim szczegółowo wypowiadają się Terre i Fenouillet (2005), Cornu (2006), Granet i Hilt (2006), Malaurie i Fulchiron (2006).

W następnej sekcji omówimy użycie złożonego terminu *nullité de mariage* jako argumentu predykatu czasownikowego. Zasadniczo, tak jak to zaobserwowaliśmy w poprzednich analizach, termin ten, w pozycji obiektu, nie ulega zmianie, natomiast leksemy w roli wykonawcy czynności układają się w relacje paradygmatyczne, a ich użycie jest determinowane przez określone predykcje (scenariusze kognitywne).

## 5. *Nullité de mariage* jako argument predykatu czasownikowego

W analizowanym korpusie znaleźć można francuski odpowiednik podstawowej predykcji z argumentem *unieważnienie małżeństwa* ('<ktoś> żąda <unieważnienia małżeństwa>'): '<quelqu'un> demande <la nullité de mariage>', w którym ogólna kategoria <quelqu'un> jest leksykalizowana następującymi argumentami w roli agensa: *époux* (CC 196), *autre époux* (CC 180), *procureur de la République* (CC 171.8). Omawiane zdanie źródłowe '<quelqu'un> demande <la nullité de mariage>' ma również swój synonim: '<quelqu'un> demande <l'annulation du mariage>', w którym ogólna kategoria jest oznaczona wyrażeniem zaimkowym o znaczeniu ograniczającym *celui de deux époux qui n'a pas donné son consentement à l'acte* (CC 215).

Synonimicznym wyrażeniem wyjściowego zdania źródłowego '<quelqu'un> demande <la nullité de mariage>' są: '<quelqu'un> attaque <le mariage>', w którym sens predykatu czasownikowego *attaquer* oznacza 'annuler en contestant la validité' (Trésor de la Langue Française Informatisé), i '<quelqu'un> intente <l'action en nullité>'.

Sens leksemów w roli agensa, podobnie jak w języku polskim, jest zróżnicowany (od ogólnego hiperonimu do szczegółowych hiponimów):

- *tous ceux qui y ont intérêt* (CC 184, CC 191),
- *les époux* (CC 180.1, CC 191, CC 184), *celui de deux époux dont le consentement n'a pas été libre* (CC 180), *celui de deux époux qui avait besoin de ce consentement* (CC 182); ogólnemu wyrażeniu *celui dont le consentement était requis* (CC 182) odpowiadają hiponimy: *les père et mère* (CC 182, CC 191), *les ascendants* (CC 182, CC 191), *le conseil de famille* (CC 182); *les parents collatéraux* (CC 187), *les enfants nés d'un autre mariage* (CC 187). Przytoczone hiperonimy leksykalizują często pojęciową cechę 'consentement' ('zgoda' dotyczy małżonków lub członków

rodziny w przypadku nieletnich) jako elementu niezbędnego do ważnego zawarcia małżeństwa. Zauważamy również, że w porównaniu do hiponimów polskich wyliczonych powyżej argumenty francuskie są bardziej sprecyzowane, bowiem nazywają relacje pomiędzy małżonkami a poszczególnymi członkami rodziny. W omawianym zdaniu źródłowym innym argumentem w roli wykonawcy czynności *attaquer le mariage* jest *le ministère public* (CC 180.1, CC 184, CC 191).

Argument *nullité de mariage* występuje również w roli obiektu w zdaniu: ‘<quelqu’un> prononce <la nullité de mariage>’ (CC 193), jednak, tak jak w przypadku ekwiwalentu polskiego, agens (*judge*) jest tu wyrażony implicytnie, podobnie jak w jego synonimicznym odpowiedniku: ‘<quelqu’un> déclare <le mariage nul>’ (CC 201).

Analizowany przez nas korpus wykazuje znaczenia modalności deontycznej:

- permissywność wyrażoną przez czasownik *peut* (CC 180, CC 187, CC 190, CC 191),
- obligatorywność (konieczność deontyczna, nakaz; zob. Nowak-Michalska 2012, 69) wyrażoną czasownikiem *doit* (CC 190),
- prohibytywność wyrażoną formą przeczącą czasownika *pouvoir: ne peut* (CC 187), *ne peut plus* (CC 183).

Analizowane w niniejszym artykule polskie i francuskie terminy *unieważnienie małżeństwa* / *nullité de mariage* sytuują się w pozycji argumentu predykatów *żądać* / *demander* lub *orzekać* / *prononcer, déclarer*, które wyrażają dwa różne konteksty użycia (dwa różne scenariusze kognitywne) determinując przyporządkowanie konkretnych argumentów w roli agensa. W pierwszym przypadku wykonawca czynności jest wskazywany przez różnorodne argumenty, których hiperonimem jest nieokreślone wyrażenie zaimkowe *każdy kto, ma w tym interes prawny* / *tous ceux qui y ont intérêt*, natomiast w drugim przypadku implicytny agens wskazany jest przez ściśle określoną kategorię <sędzia>.

## Wnioski

Z prawniczego punktu widzenia w polskim prawie rodzinnym obowiązuje koncepcja unieważnialności małżeństwa (stąd termin *unieważnienie małżeństwa*), a nie nieważności małżeństwa (*nullité de mariage*). Jej konsekwencją jest rozróżnienie między małżeństwem nieistniejącym, czyli zawierającym mimo braku przesłanki koniecznej,

a małżeństwem skutecznie zawartym, mimo istnienia przeszkody, której zaistnienie uzasadnia jego unieważnienie (Smyczyński 2009, 44). Natomiast w prawie francuskim różni się nieważność względną (*nullité relative*) dopuszczającą w razie wskazanej przez przepisy okoliczności unieważnienie małżeństwa na drodze wyroku sądowego i nieważność bezwzględną (*nullité absolue*): małżeństwo zawarte wbrew określone w niej zakazowi jest nieważne.

Podjęta w niniejszym artykule analiza zdań źródłowych z argumentami *unieważnienie małżeństwa / nullité de mariage* w roli obiektu i ich synonimami wykazała wiele podobieństw w językowym wyrażaniu pojęcia ‘unieważnienia małżeństwa’ w dyskursie normatywnym reprezentowanym przez KRO i CC. Zauważyć można podobieństwa na poziomie syntagmatycznym (ekwiwalentne zdania źródłowe wyrażające dwa typy scenariuszy kognitywnych z różnymi argumentami w roli wykonawcy czynności: *każdy kto, ma w tym interes prawny / tous ceux qui y ont intérêt vs sędzia / juge*) i paradygmatycznym: w obu językach argumenty w roli agensa czynności *żądać unieważnienia małżeństwa / demander la nullité de mariage* wchodzą w relacje hiperonimiczne, przy czym należy zaznaczyć, że francuski korpus znacznie szczegółowiej wylicza hiperonimy wskazujące na osoby żądające unieważnienia małżeństwa.

Cechą charakterystyczną omawianych tekstów jest ich funkcja normatywna. Wynika ona z władzy prawodawcy, zdolnego do zakazania, zobowiązania i zezwolenia, poprzez użycie określonych czasowników modalnych (Nowak-Michalska 2012; Ionescu 2016). W obu korpusach normatywnych jest wyraźnie zaznaczona modalność deontyczna w postaci dozwolenia i zakazu wyrażona najczęściej czasownikiem *może / nie może (peut / ne peut pas)*. Normatywny charakter dyskursu wyraża się również za pomocą nieokreślonych zaimków i przymiotników (*każdy / tous*).

Prace nad tekstami specjalistycznymi dają językoznawcom możliwość połączenia metod formalnej analizy języka z pozajęzykowym aspektem funkcji języka naturalnego, dzięki czemu terminologia pomaga lepiej zrozumieć funkcjonowanie leksemów specjalistycznych w dyskursie.

## Bibliografia

- Cornu, Gérard. 2006. *Droit civil: La famille*. Paris: Montchrestien.
- Frowal-Dolata, Klaudia. 2013. *Przyczyny unieważnienia małżeństwa w polskim prawie rodzinnym oraz w wybranych państwach UE*. „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 11: 111–132.
- Granet, Frédérique i Patrice Hilt. 2006. *Droit de la famille*. Grenoble: PUG.
- Gromek, Krystyna. 2018. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Gross, Gaston. 1999. *Élaboration d'un dictionnaire électronique*. „Bulletin de la Société de linguistique de Paris” 94: 113–138.
- Gross, Gaston. 2008. *Les classes d'objets*. „Lalie” 28: 113–165.
- Harris, Zellig. 1990. *La genèse de l'analyse des transformations et de la métalangue*. „Langages” 99: 9–20.
- Ionescu, Alice. 2016. *Instance (s) d'énonciation et modalités dans le discours législatif*. „Langue et Droit”, b.n.: 172–190.
- Kacprzak, Alicja. 2009. *Une nomenclature du XVIII<sup>e</sup> siècle: les mots de la médecine dans l'œuvre de François Boissier des Sauvages*. W *Methods of lexical analysis: theoretical assumptions and practical applications*, pod redakcją Krzysztofa Bogackiego, Joanny Cholewy i Agaty Rozumko, 187–194. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Karolak, Stanisław. 1984. *Składnia wyrażzeń predykatywnych*. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, pod redakcją Zuzanny Topolińskiej, 11–211. Warszawa: PWN.
- Karolak, Stanisław. 2007. *Składnia francuska o podstawach semantycznych*. Kraków: Collegium Collumbinum.
- Lerat, Pierre. 2002. *Qu'est-ce qu'un verbe spécialisé? Le cas du droit*. „Cahiers de lexicologie” 80: 201–212.
- Lerat, Pierre. 2006. *Dénominations spécialisées, connaissances professionnelles et connaissances linguistiques en terminologie. Le cas du vin*. W *El lenguaje de la vid y el vino y su traducción* pod redakcją Miguel Ibáñez Rodríguez, María Teresa Sánchez Nieto i Purificación Fernández Nistal, 85–99. Valladolid: Universidad de Valladolid.
- Lerat, Pierre. 2009. *Variabilité et harmonisation terminologiques*. „Actes du colloque Assiterm, 12.” Data dostępu: 20.12.2018. [www.publiforum.farum.it](http://www.publiforum.farum.it).
- Malaurie, Philippe i Hugues Fulchiron. 2006. *Droit civil: La famille*. Paris: Defrénois.



- Terre, François i Dominique Fenouillet. 2005. *Droit civil – Les personnes, la famille, les incapacités*. Paris: Dalloz.
- Nowak-Michalska, Joanna. 2012. *Modalność deontyczna w języku prawnym na przykładzie polskiego i hiszpańskiego kodeksu cywilnego*. Poznań: Wydawnictwo Rys.
- Pietrzykowski, Krzysztof. 2010. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Smyczyński, Tadeusz. 2009. *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Warszawa: C.H. Beck.

## Źródła

- Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Data dostępu: 20.12.2018. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19640090059>.
- Code civil. Data dostępu: 17.12.2018. [https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?j-sessionid=A7FC4DCB682CC28F9B7CDE3B72C77E2A.tplgfr21s\\_2?idSectionTA=LEGISCTA000006136126&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20190507](https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?j-sessionid=A7FC4DCB682CC28F9B7CDE3B72C77E2A.tplgfr21s_2?idSectionTA=LEGISCTA000006136126&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20190507).
- Słownik Języka Polskiego. Data dostępu 15.12.2018. [www.sjp.pl](http://www.sjp.pl).
- Trésor de la Langue Française Informatisé. Data dostępu: 15.12.2018. [www.atilf.atilf.fr](http://www.atilf.atilf.fr).
- Droit-finances. Data dostępu: 15.12.2018. [www.droit-finances.commentcamarche.com/contents/10029-annulation-de-mariage-conditions-et-procedure](http://www.droit-finances.commentcamarche.com/contents/10029-annulation-de-mariage-conditions-et-procedure).
- Juripole. Data dostępu: 17.12.2018. [www.juripole.fr/Juripole\\_etudiant/html\\_melanie/Civil1.html](http://www.juripole.fr/Juripole_etudiant/html_melanie/Civil1.html).